

The Greek Review of Social Research

Vol 154 (2020)

154: Dedicated issue on Covid-19 pandemic

Το σκληρό άνισο περιφερειακό αποτύπωμα της πανδημίας: Μια αποτίμηση με βάση το «COVID-19_Regional_Labour» web GIS για τον Μεσογειακό Ευρωπαϊκό Νότο

Akis Kanelleas, Dimitris Psarologos, Dimitrios Voulgaris, Kostas Gourzis, Stelios Gialis

doi: [10.12681/grsr.23227](https://doi.org/10.12681/grsr.23227)

Copyright © 2020, Akis Kanelleas, Dimitris Psarologos, Dimitrios Voulgaris, Kostas Gourzis, Stelios Gialis

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Kanelleas, A., Psarologos, D., Voulgaris, D., Gourzis, K., & Gialis, S. (2020). Το σκληρό άνισο περιφερειακό αποτύπωμα της πανδημίας: Μια αποτίμηση με βάση το «COVID-19_Regional_Labour» web GIS για τον Μεσογειακό Ευρωπαϊκό Νότο. *The Greek Review of Social Research*, 154, 29–39. <https://doi.org/10.12681/grsr.23227>

*Ακης Κανελλέας**, *Δημήτρης Ψαρολόγος***, *Δημήτρης Βούλγαρης****,
*Κώστας Γουρζής*****, *Στέλιος Γκιάλης******

Το σκληρό άνισο περιφερειακό αποτύπωμα της πανδημίας:
Μια αποτίμηση με βάση το «COVID-19_Regional_Labour» web GIS
για τον Μεσογειακό Ευρωπαϊκό Νότο

Λέξεις κλειδιά: *πανδημία, Covid-19, Ευρωπαϊκός Νότος, Μεσόγειος, περιφερειακή ανάλυση*

* Ειδικός GIS, MA in GIS, Leeds University.

** Γεωγράφος, Μεταπτυχιακός φοιτητής Πολιτικής Οικονομίας Πανεπιστημίου Αθηνών.

*** Γεωγράφος, MSc in Regional & Urban Planning, London School of Economics and Political Science (LSE).

**** Μηχανικός Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Υπ. Διδάκτορας Πανεπιστημίου Αιγαίου.

***** Αναπληρωτής Καθηγητής, Ερευνητική Ομάδα Γεωγραφίας της Εργασίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, e-mail:
stgialis@aegean.gr

Κατάθεση: 4 Μαΐου 2020

Αποδοχή: 11 Μαΐου 2020

Δημοσίευση: 21 Μαΐου 2020

Καθώς τα κρούσματα του νέου κορωνοϊού προσεγγίζουν τα 3 εκατομμύρια ανά την υφήλιο (τελευταία επικαιροποίηση στοιχείων, 23/4/20), σχεδόν 600 χιλιάδες από αυτά εντοπίζονται στην περιοχή μελέτης της Ομάδας «COVID-19_Regional_Labour»,¹ δηλαδή στις οκτώ χώρες του Νότου της ΕΕ -Πορτογαλία, Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία, Μάλτα, Κροατία, Ελλάδα και Κύπρο. Στις εν λόγω χώρες που καλύπτουν σχεδόν όλη τη μεσογειακή ζώνη της ευρωπαϊκής ηπείρου, από τα δυτικά έως τα ανατολικά ελληνικά και κυπριακά σύνορα με την Τουρκία και τη Μέση Ανατολή, ο «σκληρός Απρίλης» του 2020 έγραψε στα κατάστιχά του πάνω από 69 χιλιάδες χαμένους ανθρώπους, μέσα σε λίγες μόλις εβδομάδες. Στον αντίποδα, 187 περίπου χιλιάδες έχουν ιαθεί. Από τις οκτώ χώρες, η Ιταλία και η Ισπανία αποτελούν το επίκεντρο της επιδημίας, συγκεντρώνοντας την πλειονότητα των κρουσμάτων αλλά και των ασθενών που κατέληξαν, αν και κατά τα πρώτα στάδια της εξάπλωσης του ιού οι χώρες με τα περισσότερα κρούσματα ήταν η Γαλλία και η Γερμανία.

Η επικαιρότητα των «συνταρακτικών» αυτών ημερών, ημερών που ίσως αλλάξουν κατά πολύ τον τρόπο που πράττουμε και σκεφτόμαστε στο εξής, κυριαρχείται από αναλύσεις για τις εθνικές διαστάσεις της πανδημίας και την ανταπόκριση των εθνικών κρατικών δομών στις προκλήσεις που ο κορωνοϊός Covid-19 φέρνει στο προσκήνιο. Υπάρχει, όμως, μια συχνά αγνοημένη ή υποβαθμισμένη διάσταση και κλίμακα ανάλυσης, η περιφερειακή ή αστική, που χρήζει μεγαλύτερης προσοχής και ενδιαφέροντος από κυβερνήσεις, ερευνητές και πολίτες.

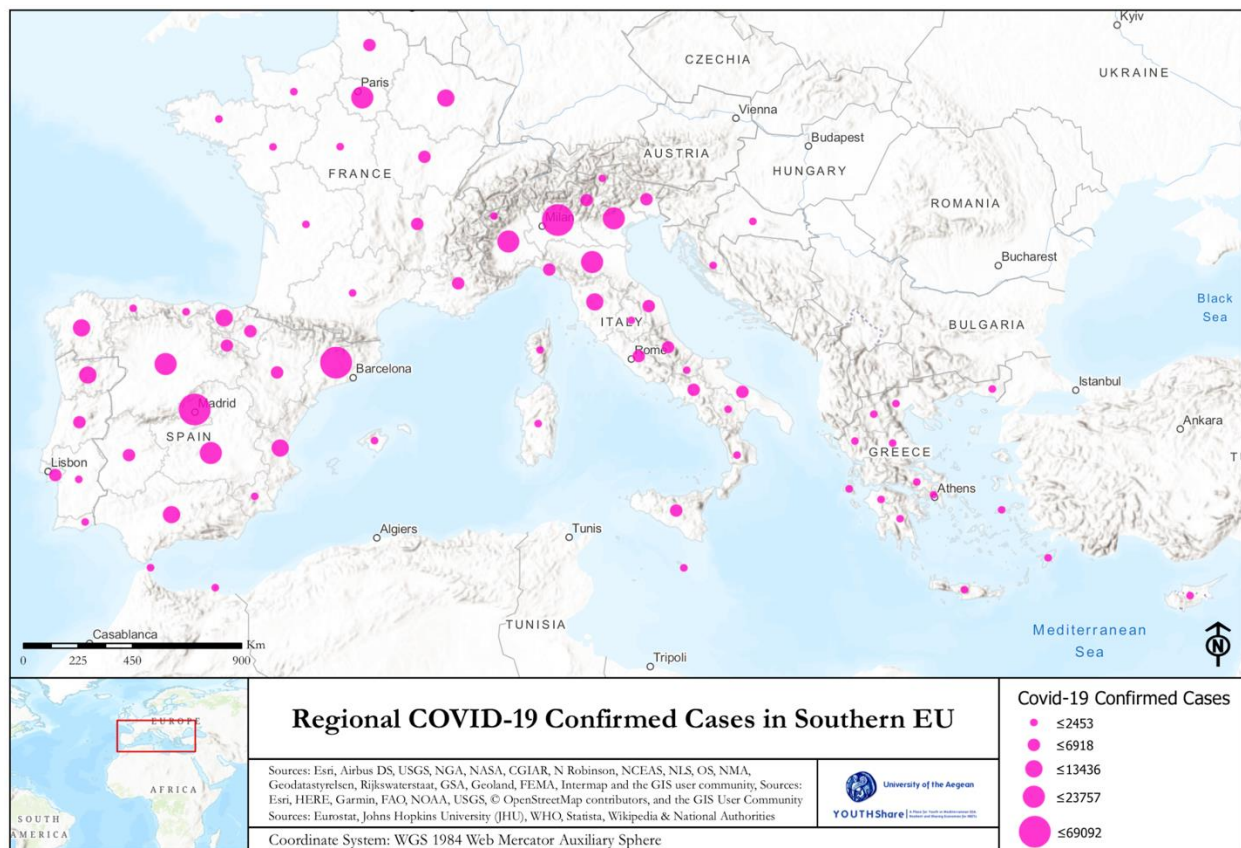
Η ανάλυση σε περιφερειακό επίπεδο μέσα από το «COVID-19_Regional_Labour» επιβεβαιώνει κατ' αρχάς ότι οι περιοχές που πλήττονται στον μεγαλύτερο βαθμό από το νέο κορωνοϊό είναι οι πιο έντονα αστικοποιημένες: ο Ιταλικός Βορράς (κυρίως το Μιλάνο), το

¹ Ο διαδικτυακός πίνακας εργαλείων «COVID-19_Regional_Labour» (<https://arcg.is/1X0Tbv>, <https://crl-uoa-youthshare.hub.arcgis.com/>) παρουσιάζει στατιστικά δεδομένα για τον κορωνοϊό Covid-19. Σταδιακά, ο πίνακας ενσωματώνει δεδομένα σε περιφερειακό επίπεδο, που αποκαλύπτουν τον αντίκτυπο της αναστολής των παραγωγικών δραστηριοτήτων στην απασχόληση, τη νεανική ανεργία και τους NEET (νέοι που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης). Το web GIS Dashboard παρουσιάζει μια ποικιλία δεδομένων και χαρτών, επιτρέποντας την εύκολη σύγκριση και την καθημερινή παρακολούθηση του ιού και των συνεπειών του. Το COVID-19_Regional_Labour και τα περιεχόμενα του αποτελούν πνευματική ιδιοκτησία του Πανεπιστημίου Αιγαίου/YOUTHShare project, με ό,τι δικαιώματα αυτό συνεπάγεται. Παρέχεται, δε, στο κοινό ελεύθερα και αυστηρά για ενημερωτικούς, εκπαιδευτικούς και ακαδημαϊκούς σκοπούς. Το Dashboard είναι συναφές με άλλες συνεχιζόμενες δραστηριότητες και παραδοτέα του έργου YOUTHShare (<http://www.youthshare-project.org/>), αν και δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να θεωρηθεί ως παραδοτέο του καθαυτού έργου, ούτε χρηματοδοτείται από αυτό. Ασάφειες ή λάθη στις πηγές δεδομένων δεν είναι δυνατόν να ελεγχθούν. Τα μέλη της ομάδας προσφέρουν εθελοντικά στην ανάπτυξη του Dashboard και το συνολικό αποτέλεσμα είναι ένα έργο υπό εξέλιξη. Η συμβολή των ESRI, US και Marathon Data Services, Ελλάδα στην ανάπτυξη της εφαρμογής είναι ιδιαίτερα εκτιμητέα.

αστικό δίπολο της Ισπανίας (Μαδρίτη και Βαρκελώνη) αλλά και το ευρύτερο Παρίσι (βλ. Χάρτη 1, ανάλυση σε περιφερειακό επίπεδο nuts-2 για όλες τις χώρες πλην Γαλλίας όπου γίνεται σε nuts-1). Πιο συγκεκριμένα, αν και συνοπτικά για λόγους περιορισμένου χώρου, στην Ιταλία πέρα από την περιφέρεια της Λομβαρδίας, η οποία βρίσκεται στο «μάτι της καταιγίδας» με πάνω από 65 χιλιάδες καταγεγραμμένες περιπτώσεις Covid-19, έχουν πληγεί σημαντικά οι περιφέρειες των πόλεων της Μπολόνια, του Τορίνο και της Βενετίας. Η πόλη της Φλωρεντίας, αν και ήταν το πεδίο του πρώτου ιταλικού κρούσματος στις 22 Φεβρουαρίου, βρίσκεται πιο πίσω σε απόλυτο αριθμό επιβεβαιωμένων περιπτώσεων. Στην Ισπανία, πύλες εισόδου του ιού αποτέλεσαν δύο νησιωτικές περιφέρειες: η πρώτη μάλιστα περίπτωση κατεγράφη μόλις την 31^η Ιανουαρίου στις Κανάριες Νήσους, με τη δεύτερη να ακολουθεί στις 9 Φεβρουαρίου στις Βαλεαρίδες Νήσους. Στην Ελλάδα, η Αττική συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέρος του απόλυτου μεγέθους των ασθενών, παρόλο που οι πρώτες περιπτώσεις κατεγράφησαν στη Θεσσαλονίκη (26 Φεβρουαρίου) και ακολούθως στην Αχαΐα.

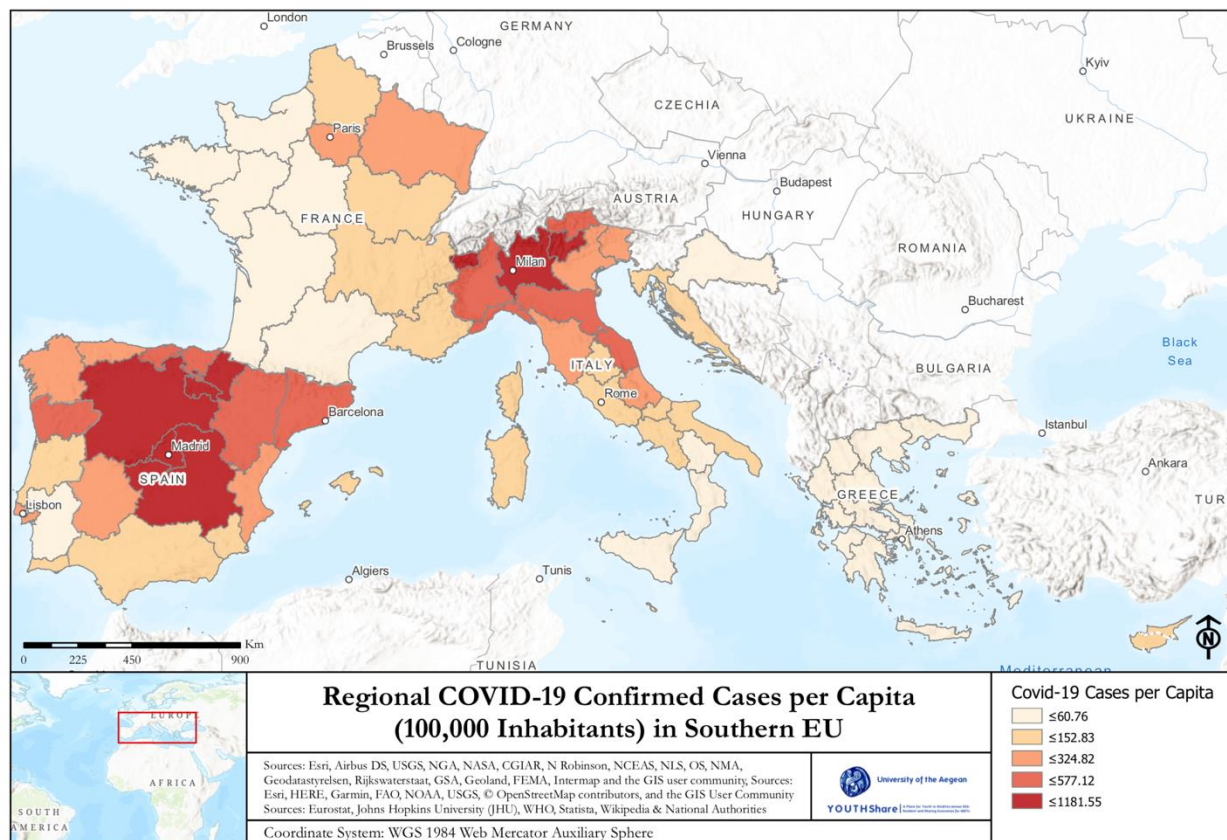
Όσον αφορά στη συγκέντρωση κρουσμάτων ανά 100 χιλιάδες κατοίκους, η εικόνα διαφοροποιείται σημαντικά, με τις αναμενόμενες πυκνά αστικοποιημένες περιφέρειες (λόγου χάριν Λομβαρδία, Piemonte-Τορίνο, ή Μαδρίτη και Καταλονία) να ξεχωρίζουν, αλλά και πολλές μη αναμενόμενες περιφερειακές συγκεντρώσεις- έκπληξη (βλ. Χάρτη 2). Στην Ιταλία, για παράδειγμα, η παραμεθόρια περιφέρεια Valle d'Aosta παρουσιάζει 865 κρούσματα ανά 100.000 κατοίκους, ξεπερνώντας ακόμη και τη Λομβαρδία (658). Στην Ισπανία, η μικρή περιφέρεια της La Rioja φτάνει τα 1.180 κρούσματα ανά 100.000 πληθυσμού, με τη Μαδρίτη να ακολουθεί με 826. Στην Ελλάδα, η πρωτοπόρα στα κατά κεφαλήν κρούσματα περιοχή υστερεί σημαντικά από τα παραπάνω μεγέθη: η περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας προηγείται με 58, ενώ στην Αττική η καταγεγραμμένη τιμή είναι 35. Διαπιστώνεται ότι ο νέος κορωνοϊός παρουσιάζει πυκνή διασπορά και σε μικρότερες πληθυσμιακά πόλεις και περιφέρειες, γεγονός που μαρτυρά περιφερειακές ιδιαιτερότητες στην εξάπλωση του που χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης.

Χάρτης 1: Συνολικά επιβεβαιωμένα κρούσματα Covid-19 έως τις 23/4/2020, περιφέρειες οκτώ χωρών Μεσογειακού Ευρωπαϊκού Νότου

Σε κάθε περίπτωση, η κυρίαρχη γεωγραφία εξάπλωσης του νέου κορωνοϊού ακολουθεί, τουλάχιστον σε Ιταλία και Ισπανία, το εθνικό μοτίβο άνισης αστικοποίησης και πολωμένης βιομηχανικής παραγωγής, παρόλο που οι πρώτες εστιές της ιογενούς ασθένειας εντοπίστηκαν εκτός μεγάλων αστικών κέντρων. Στην Ελλάδα, από την άλλη, ναι μεν κυρίαρχο πόλο αποτελεί η Αττική, αλλά το μοτίβο εξάπλωσης του ιού είναι ασθενέστερο και διαφοροποιημένο, αναδεικνύοντας το χαμηλότερο συγκριτικά επίπεδο αστικοποίησης αλλά τις περισσότερες ασθενείς χωρικές οικονομίες κλίμακας και ενσωμάτωσης σε διεθνή οικονομικά δίκτυα σε σχέση με τις παραπάνω χώρες.

Χάρτης 2: Συνολικά επιβεβαιωμένα κρούσματα Covid-19 κατά κεφαλήν (ανά 100 χιλ. κατοίκους) έως τις 23/4/2020, περιφέρειες οκτώ χωρών Μεσογειακού Ευρωπαϊκού Νότου

Επίσης, είναι φανερός ο κυρίαρχος ρόλος του Ιταλικού Βορρά στις πρώτες φάσεις εξάπλωσης του ιού στο Μεσογειακό Νότο και, κατ' επέκταση, σε ολόκληρη την ΕΕ: αφενός, στην Ελλάδα η ασθενής που καταγράφηκε ως «πρώτο κρούσμα» (όπως και διάφορα που ακολούθησαν) είχε επισκεφτεί τη γειτονική μας χώρα αμέσως πριν νοσήσει, αφετέρου, στην Ισπανία, πολλά από τα αρχικά κρούσματα σχετίζονταν οικογενειακά ή επαγγελματικά με Ιταλούς υπηκόους. Στην Ιταλία δε, αφετηριακή της πανδημίας χώρα, η άμεση επαγγελματική διασύνδεση των πρώτων κρουσμάτων με χώρες της Ασίας, υπήρξε καταλυτική.

Στην Ελλάδα, παρατηρείται μια σημαντική απόκλιση από τα παραπάνω πρότυπα διάδοσης –από τα αστικά κέντρα προς την περιφέρεια– καθώς ορισμένες συνοριακές ή λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες (Δυτική Μακεδονία, Ανατολική Μακεδονία Θράκη, Ιόνια) με χαμηλό απόλυτο αριθμό κρουσμάτων είναι πρώτες στα μεγέθη ποσοστού θανάτων ως προς τα κρούσματα (βλ. Χάρτη 3, στατιστικά θανάτων στις περιφέρειες Κροατίας και Γαλλίας δεν είναι

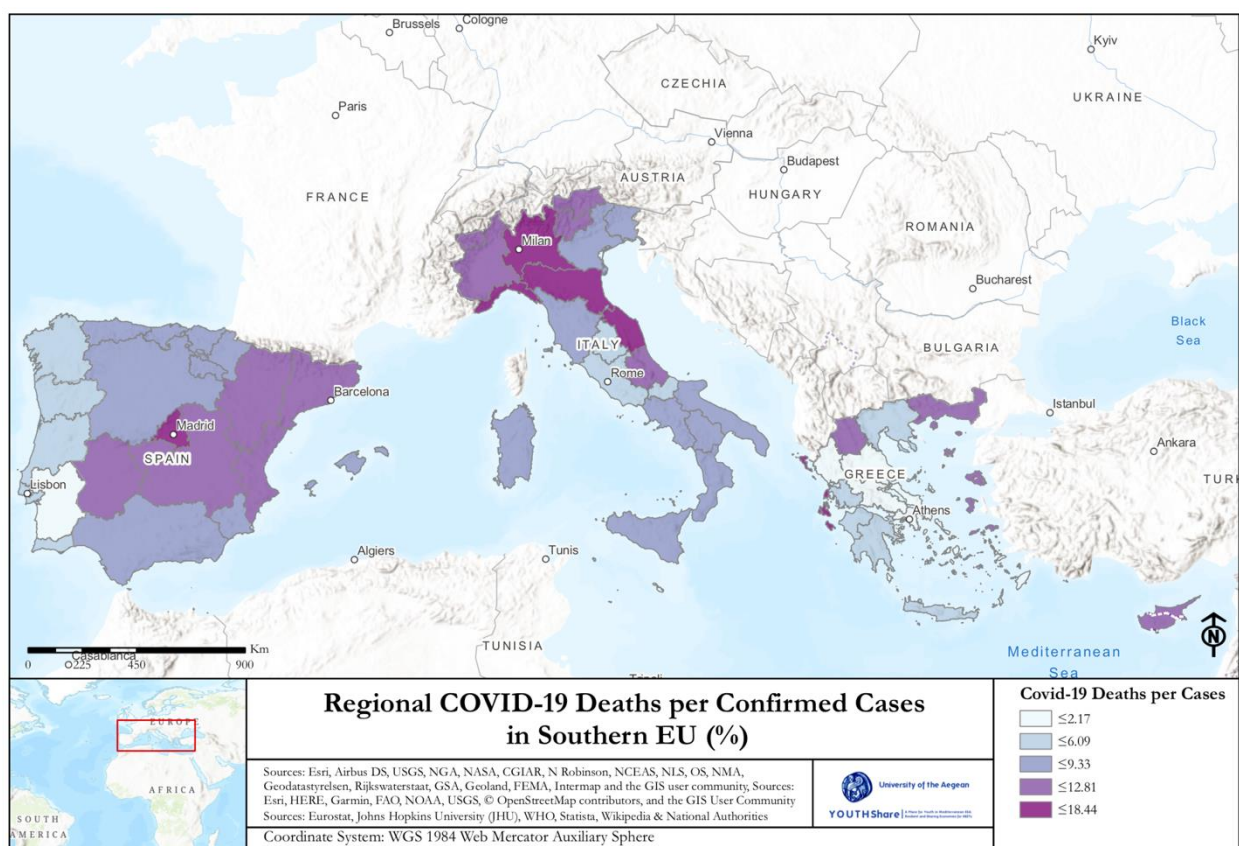
διαθέσιμα). Η διαπίστωση αυτή σχετίζεται με μια ποικιλία παραγόντων, όπως ο υψηλός μέσος όρος ηλικίας των κατοίκων της περιφέρειας, οι πολλές επιβεβαιωμένες περιπτώσεις σε ορισμένα χωριά της ορεινής Ξάνθης και Καστοριάς και άλλους. Ωστόσο, λόγω των πολύ μικρών μεγεθών είναι δύσκολο να εξαχθούν αντιπροσωπευτικά συμπεράσματα. Γενικότερα, η πόλωση μητροπολιτικών κέντρων – περιφέρειας που παρουσιάζουν οι ελληνικές περιφέρειες κρίνεται ως «αντίστροφη» ή «παράδοξη», και κατά πάσα πιθανότητα αναδεικνύει τον χαμηλό αριθμό ελέγχων που πραγματοποιούνται στη χώρα.

Με δεδομένα τα παραπάνω, μεγάλο ζητούμενο αποτελεί η εκτίμηση των συνεπειών της πανδημίας στην απασχόληση και την ανεργία. Θα επιχειρήσουμε εδώ ορισμένες πρώτες διαπιστώσεις και «συσχετίσεις», οι οποίες είναι κατ' ανάγκη δοκιμαστικές και δεν στηρίζονται σε επαρκή δεδομένα λόγω των εξαιρετικά πυκνών και ταυτόχρονα ρευστών εξελίξεων. Μελετώντας τα ποσοστά ανεργίας σε περιφερειακό επίπεδο, βλέπει κανείς ότι οι περιφέρειες – «δεξαμενές» ανέργων δεν συμπίπτουν με τα επίκεντρα της πανδημίας σε Ιταλία και Ισπανία. Όπως προαναφέρθηκε, το μοτίβο εξάπλωσης του ιού ακολούθησε τις ροές κεφαλαίου και τους διαδρόμους έντονων καθημερινών ροών ανθρώπων και αγαθών, με αποτέλεσμα να διακρίνεται μια ξεκάθαρη γεωγραφική αντιστροφή της σχέσης ανεργίας και καταγεγραμμένων κρουσμάτων κορωνοϊού. Με άλλα λόγια, πολλές από τις ανεπτυγμένες και με χαμηλότερη ανεργία περιφέρειες έχουν πληγεί περισσότερο από την πανδημία και αντίστροφα. Στην Ελλάδα, οι παραπάνω παρατηρήσεις δεν ισχύουν στην ίδια ένταση, καθώς η Δυτική Μακεδονία παρουσιάζεται να κατέχει τα πρωτεία τόσο σε ανεργία όσο και σε κρούσματα κατά κεφαλήν.

Είναι εξαιρετικά ενδιαφέροντα τα ευρήματα των διεθνών εκθέσεων που έχουν ήδη καταρτιστεί, στα οποία καταγράφονται οι διαβαθμίσεις του αποτυπώματος του ιού στους επιμέρους κλάδους των εθνικών οικονομιών. Στις περισσότερες οικονομίες της Ευρωζώνης, τα πορίσματα εντοπίζουν ως ευάλωτους κλάδους τον ξενοδοχειακό- τουρισμού, την εστίαση και αναψυχή, και τις μεταφορές (Fernandes, 2020· Baldwin di Mauro, 2020). Πέραν αυτών, αξιοσημείωτη πίεση δέχονται και οι δραστηριότητες της οικονομίας διαμοιρασμού, και κυρίως οι πλατφόρμες βραχυχρόνιας μίσθωσης, και το εμπόριο (Zsiros, 2020). Ωστόσο, νέες μελέτες, κυρίως από τις ΗΠΑ, όπου το μέγεθος των κρουσμάτων αυξάνεται συνεχώς, εντοπίζουν ένα δεύτερο «νέο κύμα» επιπτώσεων στην οικονομία, όπου πέραν των προαναφερθέντων κλάδων, απώλειες θέσεων εργασίας παρουσιάζουν και οι επιστημονικές δραστηριότητες (μηχανικοί, αρχιτέκτονες, δικηγόροι), οι «δημιουργικές» δραστηριότητες (διαφημιστές, προγραμματιστές),

οι δημόσιοι υπάλληλοι, αλλά και το – μη απαραίτητο για την αντιμετώπιση της πανδημίας – ιατρικό και παραϊατρικό προσωπικό (Morath et al., 2020). Για τις περισσότερες από τις δραστηριότητες του δεύτερου κύματος, το κυρίαρχο πρόβλημα δεν είναι η αδυναμία να επιτελεσθεί η εργασία από το σπίτι, αλλά η απώλεια πελατών και η δυσκολία των εναπομεινάντων να αντεπεξέλθουν στις οικονομικές τους υποχρεώσεις (Strauss and Giles, 2020).

Χάρτης 3: Συνολικοί θάνατοι ως προς τα επιβεβαιωμένα κρούσματα Covid-19 έως τις 23/4/2020, περιφέρειες έξι χωρών Μεσογειακού Ευρωπαϊκού Νότου

Πέραν της ασυμμετρίας στο εσωτερικό κλάδων, βλέπουμε παρόμοιες εσωτερικές διαβαθμίσεις στο εργατικό δυναμικό τους: είναι χαρακτηριστικό, ότι στις ΗΠΑ οι πρώτες εκθέσεις καταλήγουν στο ότι οι μειονότητες καθώς και οι γυναίκες πλήττονται ανισομερώς από την επέλαση του κορωνοϊού. Αυτό συμβαίνει διότι οι ανωτέρω ομάδες συγκεντρώνονται παραδοσιακά σε συγκεκριμένους κλάδους (Alon et al., 2020). Στην εστίαση, πάνω από το 40%

είναι μέλη μειονοτήτων, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στα ξενοδοχεία ξεπερνά το 50% (Zeballos, Roig and Hoff, 2020). Παράλληλα, οι γυναίκες κυριαρχούν ως προσωπικό σε γραφεία ιατρών ή σε υπηρεσίες πρόνοιας, κλάδοι οι οποίοι – ως μη απαραίτητοι κατά την τρέχουσα συγκυρία – έχουν ουσιαστικά εξαφανιστεί (Isidore, 2020).

Κατά έναν αρκετά παράδοξο τρόπο πρέπει οι Έλληνες να αισθάνονται «ευτυχείς» που το ξέσπασμα της πανδημίας δεν συνέβη στην αρχή ή εν τω μέσω της σχετικά πιο σύντομης ελληνικής τουριστικής περιόδου, καθώς οι χιλιάδες επισκέπτες που συρρέουν στη χώρα από τα μέσα Απρίλη θα συνέβαλαν στην ταχύτερη εξάπλωση του ιού. Ταυτόχρονα όμως, οι εργαζόμενοι στην Ελλάδα είναι ήδη εξαιρετικά ανασφαλείς για τις διαφαινόμενες συνέπειες της πολύμηνης (;) «παράλυσης» των τουριστικών ανταλλαγών στη μοναδική «βαριά βιομηχανία» της χώρας.

Η σχετικά μικρή έως αναιμική – εν συγκρίσει με τις γειτονικές χώρες – εξάπλωση του ιού στην Ελλάδα αλλά και τα διαφαινόμενα αντίστροφα πρότυπα γεωγραφικής πόλωσης κέντρου-περιφέρειας δεν μοιάζουν, ωστόσο, καθησυχαστικά για την καθημαγμένη από την σχεδόν δεκαετή κρίση εθνική οικονομία. Πράγματι, το οικονομικό αποτύπωμα της πανδημίας αναμένεται να είναι ισχυρότερο στις λιγότερο ανεπτυγμένες και με χαμηλότερη κλαδική διαφοροποίηση περιφέρειες του Ευρωπαϊκού Νότου, όπως είναι οι ελληνικές.

Κάθε πρόβλεψη, αναγκαστικά επισφαλής στην παρούσα φάση, πρέπει να λάβει υπόψη και τη διάρκεια ισχύος των μέτρων περιορισμού της κυκλοφορίας και λειτουργίας των επιχειρήσεων που έχουν επιβληθεί, καθώς όσο αυτά παρατείνονται, τόσο θα αυξάνεται και το αποτύπωμά τους στην οικονομία (Μασουράκης και Πρίντσιπας, 2020). Ωστόσο, η εξάρτηση των περισσότερων ελληνικών περιφερειών από ένα εξαιρετικά περιορισμένο εύρος οικονομικών δραστηριοτήτων εκτιμάται ότι θα πολλαπλασιάσει τις δυσμενείς συνέπειες της εν εξελίξει ύφεσης (ΣΒΕ, 2020). Ήδη το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων στο εμπόριο είναι ανενεργό, ενώ οι προβλέψεις για τον κλάδο του τουρισμού είναι εξαιρετικά δυσοίωνες. Αναμενόμενα, πολλές μεταποιητικές επιχειρήσεις, επίσης, αναφέρουν ότι πλήττονται, με την πτώση του κύκλου εργασιών να αναμένεται για το 2020 πάνω από 60%. Σχεδόν το σύνολο των επιχειρήσεων αντιμετωπίζει καθυστερήσεις στις εισπράξεις, αλλά ο τομέας των δομικών υλικών βρίσκεται στην δυσχερέστερη θέση, με την παραγωγή μηχανολογικού εξοπλισμού για τη βιομηχανία, τη μεταποίηση νωπών κτηνοτροφικών προϊόντων, και τα ποτά να ακολουθούν (ΣΒΕ, *ibid.*). Ο Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών ήδη κατάρτισε ένα σχέδιο το οποίο

κοινοποίησε, όπου προτείνει την «ανταλλαγή» εργαζομένων από ανενεργούς ή επιβραδυμένους κλάδους σε πιο δυναμικούς (Ξυδάκης, 2020).

Με τις διεθνείς εκθέσεις να εντοπίζουν τους ευάλωτους κλάδους στην εστίαση και αναψυχή, το εμπόριο, και την οικονομία διαμοιρασμού (Fernandes, 2020· Baldwin and di Mauro, 2020), καθίσταται σαφές ότι οι περιφέρειες που παρουσιάζουν αυξημένη εξάρτηση από τον τουρισμό, τον επισιτισμό και τις μεταφορές είναι σε πιο επισφαλή θέση (βλ. Σταύρου, 2020). Ωστόσο, μελέτες που επικεντρώθηκαν στο αποτύπωμα της κρίσης του 2008 στις περιφερειακές αγορές εργασίας διαπίστωσαν ότι οι οικονομίες τουριστικών περιφερειών αποδείχτηκαν πιο ανθεκτικές σε υφεσιακές πιέσεις. Αυτό συνέβη διότι ο τουρισμός δεν κινήθηκε πτωτικά την περίοδο 2009-2015 ενώ επίσης τα νοικοκυριά είχαν διέξοδο σε περισσότερες από μία πηγές εισοδήματος, συμπεριλαμβανομένων και αγροτικών δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα μια αυξημένη ανθεκτικότητα σε σχέση με μητροπολιτικές/αστικοποιημένες περιφέρειες, οι οποίες χαρακτηρίστηκαν από αδυναμία ανάσχεσης της ανεργίας (Gourzis and Gialis, 2019). Άλλωστε, πρέπει να συνεκτιμηθεί όχι μόνον ο βαθμός υποχώρησης του κάθε κλάδου σε αυτή τη συγκυρία, αλλά και η ικανότητα ανάκαμψης του κατά την υποχώρηση της τρέχουσας διπλής υγειονομικο-οικονομικής κρίσης.

Συνολικά, το σκληρό αποτύπωμα της τρέχουσας πανδημίας εξελίσσεται ταχύτατα και φέρει τη δική του ιδιαίτερη διαλεκτική: δεν αφήνει καμία περιοχή ανεπηρέαστη αλλά, ταυτόχρονα, επηρεάζει με άνισο τρόπο τις διαφορετικές περιφέρειες. Ακόμη περισσότερο, αναμένεται να στιγματίσει άνισα τις αγορές εργασίας των περιφερειών αυτών, καθώς διαφορετικοί κλάδοι και τοπικές παραγωγικές ιδιαιτερότητες θα έχουν εξίσου διαφορετική ανταπόκριση στις τρέχουσες προκλήσεις. Οι εργαζόμενοι των κλάδων και περιφερειών αυτών πρέπει από τώρα να μεριμνήσουν αναπτύσσοντας τη δράση και τις πρωτοβουλίες τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Μασουράκης, Μ., και Πρίντσιπας, Θ. (2020). *Δελτίο για την Ελληνική Οικονομία* (Τεύχος 182, 15 Απριλίου 2020). Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών https://www.sev.org.gr/Uploads/Documents/52931/2020_04_15_EconBulletin.pdf

- Ευδάκης, Ν. (2020, Απρίλιος 13). Δόγμα του σοκ από τον ΣΕΒ: Εργαζόμενοι δανεικοί και ενοικιαζόμενοι παντού. *TVXS*. <https://tvxs.gr/news/egrapsan-eipan/dogma-toy-sok-apon-seb-ergazomenoi-daneikoi-kai-enoikiazomenoi-pantoy>
- Σταύρου, Γ. (2020). *Επικίνδυνη η υιοθέτηση της παραπλανητικής ατάκας «ο τουρισμός είναι η βαριά βιομηχανία της χώρας»*. Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών. <https://sbe.org.gr/epikindyni-i-yiothetisi-tis-paraplanitikis-atakas-o-toyrismos-einai-i-varia-viomichania-tis-choras/>
- Σύνδεσμος Βιομηχανιών Ελλάδος (2020). *Θέσεις και προτάσεις του Συνδέσμου Βιομηχανιών Ελλάδος: Μέτρα για την επόμενη ημέρα*. https://sbe.org.gr/wp-content/uploads/2020/04/PROTASEIS_SBE_METRA_EPOMENI_MERA.pdf

Ξενογλώσση

- Alon, T. M., Doepke, M., Olmstead-Rumsey, J. and Tertilt, M. (2020). *The impact of covid-19 on gender equality* (No. w26947). National Bureau of Economic Research.
- Baldwin, R. and di Mauro, B. W. (2020). Mitigating the COVID economic crisis: Act fast and do whatever it takes. *VoxEu.org, CEPR*.
- Fernandes, N. (2020). Economic effects of coronavirus outbreak (COVID-19) on the world economy. *Available at SSRN 3557504*.
- International Monetary Fund (2020) *World Economic Outlook, April 2020: Chapter 1, The Great Lockdown*. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>
- Isidore, C. (2020, April 4). Early coronavirus job losses hitting minorities, women, teens particularly hard. *CNN Business*. <https://edition.cnn.com/2020/04/04/economy/minority-job-losses-coronavirus/index.html>
- Zsiros, S. (2020, March 31). Coronavirus in Europe: one million job losses in two weeks is tip of the iceberg. *Euronews*. <https://www.euronews.com/2020/03/31/coronavirus-in-europe-one-million-job-losses-in-two-weeks-is-tip-of-the-iceberg>

Διαδικτυακές πηγές

- <http://www.youthshare-project.org/news/>
- <https://www.researchgate.net/project/YOUTHShare-A-Place-for-Youth-in-Mediterranean-EEA-Resilient-and-Sharing-Economies-for-NEETs>

<https://arcg.is/1X0Tbv>

<https://crl-ua-youthshare.hub.arcgis.com/>